

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 5

Tilleggsspørsmålnr.

Emne: Vassbering

Oppskr. av: Rasmussen Kavelaker,

(adresse): Hornindal.

Fylke: Sogn og Fjordane,

Herad: Hornindal.

Bygdelag: Nordfraunda,

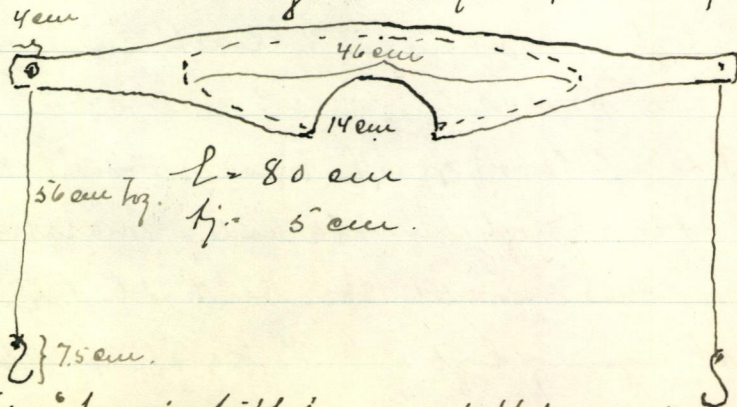
Gard: Kavelaker.

G.nr. 9. Br.nr. 5.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle. *Mest av eiga røynsle*

B. Eller om den er etter andre heimsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke): *andre.*

1. Ennittel oppsett - bring 1890 ^{SWAR} - hadde vi inn i ein mür ein mürå brjunn eller bekk, omloz 6 dm. i fir kant og 10 dm. djup. Framkanten av bekkene g. enn jamnt med framkanten av mürå, og hadde det for som ein kunde lese. Fra bekkene eller kjelbe heuta vi vatn i trevassbytta eller vassbytthene til stova. Bytthene vart halde reine med vask med ein loz eller ved skuring med ei tvege og skuresand, eller ved skuring med ei grastove. Skulde ein gå etter vassbytthene, var ein bytthene - helst i høgre handa - fra bekkene og fionde heime i vassgrjta i stova. Grjta slo stoff på vassbekkene i områda bak omnen. Der var ei ause som ein drakk av, eller som trus mot tok vatn med til matlaginga. Skulde ein heute ei fer vatn, hadde ein 2 bytthene som ein bar med vass-seli, eit av langt trestykke, eit hola på undersida for

akkene, på framsida for halsen, omloz 80 cm langt, med eit 56 cm langt beiretz i kvar ende, } 7.5 cm. med ein jarnkrok til å hengje bytthekanten (bytthekanta) i.

2) Trebylta - helst av selje - var i bruk til om lag 1910, da' var det for det meste slutt med å legge kjøldt.

Frå bekken var lozd springvasskjøper med til Kjøfosen, og der tappa ein i ein vass-så på 2 hl. om kveldane, so vatnet slo av seg kjølda til om morgnen, så krøtera var brynte. Hos ein granne hadde dei bekken over ei oppkomme i kjellaren, hos ein annan over ei oppkomme ved sida eit stova. I bekken künde dei heugje ei mjelkepaun til ein kjøling, og so seinare tappa mjelka enda kjønen - undarsend mjelk.

3) Ein künde i vass knappe tider om vintrene drøge vatnet heim på kjelke. No vintrene 19⁴⁶/₄₇ måtte fleire kjøpe vatnet or Hornindalsvatnet i vass-så som sto på ein steinslede. No so vatn slozra over og frans til, so så ein frans fast til sleden.

4) Det var gytane og gytene som bar vatn til stovne og fjøs. For künde berre hendelevatn til sonia. Han Johan i Fjellet fann ikkje vatn å bere inn i vinter, kjeldene frans til eller vart tørrre. Johan saula så snø og hadde inn og tina på omnen i ei gryte. „Men eg hadde berre slik ei lita gryte, so det gjekk so seint å skaffe vatn til krøter og folk“, sa han.

5) Dei bråkare enda å bere vatnet både på plassar og på mindre og større gardar.

7) Den lettvintere måten med innlozt springvatn er kom til i det seinare. No 6 bråkare på garden har 2 lozt inn spring i kjøkenet, 2 i fjøsen. Ellers er det både vass-seli og vasshering i kvar manns gard. I Lida (Olstø) gono 41, bono 1 Hornindal, mot sin heimegard, hadde dei lozt inn vatn både i masstova og i fjøsen, så eg var med omor dit 1885. Dei hadde bora hol i rette aspestrongan og lozt dei ned i groft frå bekken til trisa, og vatnet gjekk gjennom desse og opp ein innhol loddrett stovne

3

i fjøs og masslove, der tok dei ut ein tapp, og so hadde dei
vatnet reinnande.

Navelsaker $\frac{7}{10}$ 1947. R.H.

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

adr. NORSK FOLKEMUSEUM 734

BYØDØY

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 5 Fylke: Sogn og Fjordane.
 Tilleggsspørsmål nr. Herad: Hornindal
 Emne: Vassbering Bygdelag: Nordstranda,
 Oppskr. av: Rasmus Navelsaker. Gard: Navelsaker.
 (adresse): Hornindal G.nr. 9. Br.nr. 5.

- A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle. Mest av eiga røynsle og
 B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke): andre

SVAR

1 I mitt oppele- kring 1890 åra- hadde vi inn i ein mur ein mura brynn eller bekk, omlag 6 dm. i firkant og 10 dm. djup. Framkanten av bekken gjekk jamnt med framkanten av muren, og hadde dør for som ein kunde læse. Frå bekken eller kjelda henta vi vatn i Trevassbytta eller vassbyttene til stova. Byttene vart haldne reine ved vask med einelog eller ved skuring med ei tvoge og skuresand, eller ved skuring med ei grastorve. Skulde ein gå etter ei vassbytte, bar ein bytta- helst i høgre handa- frå bekken og tømde henne i vassgryta i stova. Gryta sto støtt på vassbenken i omnskråa bak omnen. Der var ei ause som ein drakk av, eller som husmor tok vatn med til matlaginga. Skulde ein hente ei fer vatn, hadde ein 2 bytter som ein bar med vass-sele, eit avlangt trestykke, uthola på indersida for akslene, på framsida for halsen, omlag 80 cm langt, med eit 56 cm langt beretog i kvar ende, med ein jærnkrok til å hengje byttehanken (byttehalda) i. Trebytter- helst av selje- var i bruk til omlag 1910, då vart det for det meste slutt med å lagge kjærøld. Frå bekken var lagd springvassrøyrer ned til kufjosen, og der tappa ein i ein vass-så på 2 hl. om kveldane, so vatnet slo av seg kjølda til om morgoen, då krøtera vart brynte. Hos ein granne hadde dei bekken over ei oppkome i kjellaren, hos ein annan over ei oppkome ved sida åt stova. I bekken kunde dei hengje ei mjelkespann til avkjøling, og so seinare tappe mjelka unda rjomen- undarend mjelk.

3 Ein kunde i vassknappe tider om vintrane drage vatnet heim på kjelke. No vintren 1946-47 måtte fleire køyre vatnet or Hornindalsvatnet i vass-så som sto på ein steinslede. Noko vatn slogra over og fraus til, so såen fraus fast til sleden.

4 Det var gutane og gjentene som bar vatn til stove og fjøs. Far kunde bere herdslevatn til smia. Han Johan i Fjellet fann ikkje vatn å bere inn i vinter, kjeldene fraus til eller vart turre. Johan samla då snø og hadde inn og tina på omnen i ei gryte. " Men eg hadde berre slik ei lita gryte, so det gjekk so seint å skaffe vatn til krøter og folk," sa han.

5 Dei brukar endå å bere vatnet både på plassar og på mindre og større gardar.

7 Den lettvtintare måten med innlagt springvatn er kom til i det seinare. Av 6 brukarar på garden har 2 lagt inn spring i kjøkenet, 2 i fjøsen. Elles er det både vass-sele og vassbering i kvar manns gard. I Lida(Olsbø) grno 41, brno 1 Hornindal, mor sin heimegard, hadde dei lagt inn vatn både i masstova og i fjøsen, då eg var med mor dit 1885. Dei hadde bora hol i rette ospestrongar og lagt dei ned i grøft frå bekken til husa, og vatnet gjekk gjenom desse og opp ein innhol loddrett stokk i fjøs og masstove, der tok dei ut ein tapp, og so hadde dei vatnet rennande.

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

adr. NORSK FOLKEMUSEUM

734

BYGDØY

Rekkaoskipt L. Aall.

L.O.Fj.
Hornindal.

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING
ADR. NORSK FOLKEMUSEUM
BYGDØY

Bygdøy i april 1948.

Tilleggsspørsmål til emne nr. 5, Vannbæring.

Vennligst svar på dette papir med blyant og send det så fort råd er i den lille konvolutten.

Brukte eller bruker en å la flyte noen gjenstander på vannet eller melken når en bar eller kjørte vaskene en lengre vei for å hindre at vasken skvalper over?

Brukte eller bruker en:

- 1) Treskiver, løse lokk (med eller uten håndtak)?
- 2) a) Trekors?
b) Trekors med en liten knott i midten for lettere å kunne løfte det?
- 3) Noen trestykker?
- 4) Gress, halm, løkvister, store blad, gran- eller enekvister?
- 5) Is eller snø?
- 6) Kjerald, skål, bøtter, trefat?
- 7) Korkskiver?
- 8) Hva kaller en slike ting for (skuljefjæl, flottor, bøk, flæ, flyteskiver)?
- 9) Fanns det noen forseggjorte gjenstander til det bruket?

--- o o o ---

I Hornindal vert ikkje brukt - eller har vore brukt, so vidt eg veit -, nokon gjenstand eller ting på vatn- eller mjelke- blytta, for å hindre at det skvalper over.

Men i grannbygdene nord om fjellet har det vore brukt, garden Opdal Volda Sammen. Gamle kona hos grannen er derfra. Når dei har mjelk i blytta eit stykke veg, som frå Sotra, brukt dei ein liten einest (brake) og la på mjelka, for at det ikkje skulde skvalpe over, det same gjorde dei når dei bar vatn. Sotra heimar på. Ho mor hadde ein einest på mjelkeblytta, når ho bar henne frå garden og ned her, -so ho tok med seg skinken hit.
23/5-1948.

Herad - Hornindal
Uppteiknar - Rasmus Kavelseter

1725

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

V. O. Tj.

Hornindal

I samarbeid med
KULTURGEOGRAFISK REGISTRERING
PÅ VESTLANDET

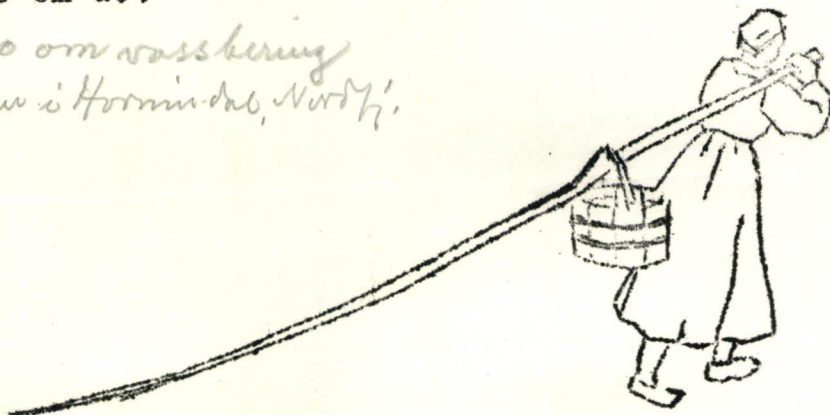
NORSK ETNOLOGISK GRANSKING
ADR. NORSK FOLKEHUSEM
BYGDGY

Ver gild og skriv svaret med blyant på same ark.

Tilleggsspørsmål til nr. 5 Vannbæring.

I Tinn i Telemark har ein for eit par mannsaldrer sidan bore vatn på ei lang stong. Ein bar den eine enden over aksla, den andre enden drog ein etter seg på marka. Taret hekk på stonga bak ryggen at den som bar (drog). Ein liten nothake på stonga gjorde at handtaket på bötta ikkje gleid. Stonga var såpass mjuk at vatnet ikkje skvampla over. Utanom denne opplysninga kjenner ein no denne metoden berre frå Värmland i Sverige. Det kan henda at det tidlegare har vore meir vanleg å bera vatn på denne måten. Hugsar nokon i Dykkar bygd noko om det ?

*Hjåpar ikkje noko om vassbæring
på denne måten i Hornindal, Nordfj.*

Tilleggsspørsmål til nr. 12.

Finst det noko opplysning om at ein brukar eller har bruka fiskebein og fiskehovud til brensel ? *Nei.*

Har ein bruka kumøkk til brensel ? *Nei.*

R. Navelsaker

~~2835~~
2836

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING